

Ništa ništi

Britvarević, Eni

Undergraduate thesis / Završni rad

2020

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Rijeci, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:186:935751>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-08-08**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences - FHSSRI Repository](#)

SVEUČILIŠTE U RIJECI
FILOZOFSKI FAKULTET
ODSJEK ZA FILOZOFIJU

Eni Britvarević

NIŠTA NIŠTI

Završni rad

Preddiplomski studij: Filozofija/Povijest umjetnosti

Mentor: dr.sc. Boran Berčić

Rijeka, Rujan 2020.

SAŽETAK

Ovaj rad posvećen je mišljenju metafizike, prevladavanju metafizike, zaboravu bitka te pitanju o Ničemu koje je samo po sebi metafizičko. Suparnici u mišljenju pojma Ništa jesu Martin Heidegger i Rudolf Carnap, egzistencijalist nasuprot logičkog pozitivista i radikalnog empirista. U prvom dijelu predstavljen je Kantov stav o metafizici i njegovo prevladavanje metafizike. On metafiziku kritizira s pozicije empirizma i oslanja se na pojmove fenomena i zor. Središnji dio rada razrađuje Heideggerov spis i predavanje „Što je metafizika?“, pojmove bitka, tubitka i tjeskobe, te pogovor predavanju u tri dijela gdje se ujedno iznose i kritike upućene Heideggeru. U posljednjoj cijelini rada predstavljeni su logički pozitivisti s naglaskom na Rudolfa Carnapa. Carnap govori o prevladavanju metafizike na tri načina, verifikacionizam, sintaktička besmislenost te interna i eskterna pitanja.¹ Ovdje ću pisati o sintaktičkoj besmislenosti, odnosno kriteriju smislenosti te pseudoiskazima. Cilj ovoga rada je predstaviti dvije smjernice razmišljanja metafizike 20. stoljeća temeljene na pitanju Što je Ništa?

Ključne riječi: metafizika, bitak, Heidegger, tubitak, ništa, Carnap, kriterij smislenosti

¹ Berčić, B. (2002.), str. 43

SADRŽAJ

1. UVOD	1
2. STABLO FILOZOFIJE IZRASTA IZ KORIJENSKOG TLA METAFIZIKE	2
3. OPĆA METAFIZIKA ILI ONTOLOGIJA	3
4. METAFIZIKA IMMANUELA KANTA	3
5. HEIDEGGER: ŠTO JE METAFIZIKA?	7
5.1. Uvod	8
5.2. Tubitak i egzistencija	8
5.3. Tjeskoba i bitak	11
6. PREDAVANJE: ŠTO JE METAFIZIKA?	12
6.1. POGOVOR PREDAVANJU	17
6.1.1. Filozofija ničega kao nihilizam	17
6.1.2. Filozofija tjeskobe	18
6.1.3. Filozofijom osjećaja i neegzaktnog kazivanja protiv logike	19
7. FILOZOFIJA BEČKOG KRUGA – LOGIČKI POZITIVIZAM	20
7.1. Carnapova eliminacija metafizike	21
7.2. Kriterij smislenosti	21
7.3. Carnap o pojmovima: <i>Princip</i> i <i>Bog</i>	23
8. CARNAPOVA KRITIKA HEIDEGGERA	23
8.1. Pogreška supstantivizacije: Bitak i Ništa	25
8.2. Ljudska spoznaja u metafizici	26
8.3. Metafizika kao izraz stava prema životu	27
9. ZAKLJUČAK	28
10. POPIS LITERATURE	29

1. UVOD

Filozofska kritika početkom 20. stoljeća pa nadalje suočena je sa dvije škole koje se razilaze i nadopunjuju. Prva je Bečki krug u kojem se ukorijenio logički pozitivizam, moderniji u tehničkom i znanstvenom smislu te prosvjetiteljskom duhu. Smatrali su da je njihova filozofija radikalni raskid sa tradicijom, jer su za njih tradicionalni filozofski problemi pseudoproblemi. Nasuprot tome stoji ontologijski pravac na čelu sa Heideggerom koji se okreće onome zapostavljenome, bitku. Za njega je čovjek pastir bitka koji je otuđen od čovjeka zbog utjecaja građanskog subjektivizma i nihilističkog mišljenja. Heidegger dolazi u središte filozofskih rasprava nakon njegovog izdanog djela *Bitak i vrijeme*, 1927. godine. Možda Hegelova tvrdnja može bolje pojasniti situaciju: filozofija je svoje vrijeme shvaćeno u mislima. Pozitivizam i ontologija uzajamno se isključuju, Rudolf Carnap snažno kritizira Heideggera, time i njegovu čitavu metafizičku teoriju. Pozitivizam, čije samo ime kaže, želi se držati onoga datoga, pozitivnoga, egzistentnoga i ne prihvaća ništa što nadilazi iskustvo. U ovome ću radu, u njegovom prvom dijelu detaljno predstaviti Heideggerovo predavanje i spis *Što je metafizika?*, pojasniti metafizičke pojmove i izložiti neke od kritika njegovog rada. U drugom dijelu izložiti ću rad Carnapa kritički usmjeren prema Heideggerovoj metafizici i njegov kriterij smislenosti riječi.

2. STABLO FILOZOFIJE IZRASTA IZ KORIJENSKOG TLA METAFIZIKE

Metafizika je najstarija filozofska disciplina ili prva filozofija, a bavi se najaspaktnijim filozofskim pitanjima: prve supstancije, kozmološko pitanje o početku, Božje opstojanje, sloboda volje, besmrtnost duše itd. Etimologija riječi jest „iza fizike“ prema Aristotelovom spisu o prvoj filozofiji *Fizika*. „Iza fizike“ označava sve ono što je iza vidljivog i pojavnog, ono što pripada bićima po njihovoj biti. Metafizika jest „težnja da se spekulativno dođe do apsolutne istine o biti svijeta i života, da se spozna prekosvjesnost, ono što je iza ili iznad prirode, pravi i nepromijenjivi bitak svega postojećeg“. ² Aristotelova *Metafizika* dugo je bila glavni temelj ispitivanja i istraživanja istoimene filozofske discipline. Kao skup spisa posvećen „prvoj filozofiji“ *Metafizika* govori o filozofiji kao ljubavi prema mudrosti odnosno filozofija jest mudrost stjecanja utemeljenog i obrazloženog znanja radi njega samoga. Filozofija nije uputa za djelovanje već traži mudrost koja poznaje stvar i njezine uzroke. Polazeći od takvoga znanja možemo se uzdignuti do početka svega, uzroka svega postojećeg. Za razliku od matematike i fizike koje se bave zakonima pojavnoga i osjetilnog svijeta, filozofija nastoji spoznati prvi neprouzročeni uzrok svega dostupnoga našim osjetilima. Toma Akvinski čitajući Aristotelove spise filozofiju naziva božanskom znanostu (*scientia divina*). Metafizika je za Akvinskog „najumnija znanost“ zato što se ne zasniva na osjetilnom, vidljivom svijetu i iskustvu već na poznavanju uzroka svega iskusivoga.³ Filozofija nije uvjetovana izravnom svrhom što je čini slobodnom znanostu koja traži ono izvorno, a spoznavanjem krajnje svrhe svega postojećeg dolazimo do onoga što možemo nazvati božanskim. Teologija je za Aristotela vrhunac metafizičkog spoznavanja, dok je za Tomu Akvinskog teologijsko razumijevanje uvjet metafizičke spoznaje. Martin Heidegger „povijest filozofije izjednačava s metafizikom, s onim mišljenjem koje promatra biće kao biće, u smislu da je biće jedino što mu je u obzoru“.⁴

² metafizika. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2020. (URL: <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=40343> 05.05.2020)

³ metafizika. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2020. (URL: <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=40343> 29.06.2020.)

⁴ Heidegger, M. (1996). *Što je metafizika? u: Kraj filozofije i zadaća mišljenja*, Zagreb: Naprijed

3. OPĆA METAFIZIKA ILI ONTOLOGIJA

Definicija ontologije glasi: „filozofska disciplina koja proučava ono što jest i u čijem se središtu nalaze pitanja kao što su: Što uopće znači biti ili postojati? Što postoji? Koja su osnovna svojstva onoga što postoji? Koji su osnovni odnosi među stvarima koje postoje?“⁵ Ontologija ili opća metafizika proučava bitak te progovara o biću kao biću. Biće je sve ono što postoji na koji god način ono jest, bilo da se radi o živim i neživim ili realnim i idealnim bićima. Svako biće tako ima svoju bit, ono po čemu nešto jest baš to što jest a ne nešto drugo, bit je trajna i nepromjenjiva karakteristika tipična za određeno biće, ono po čemu prepoznajemo biće. Središnji pojam za metafiziku jest bitak, ono zbog čega postoji sve što postoji, po čemu jest sve što jest, on daje postojanje i postoji sam po sebi.⁶ Nebitak je odsutnost bitka, nešto što tek treba nastati ili ono što je bilo, ali je nestalo. Potpuna suprotnost bitku je ništa, nijekanje onoga što jest i onoga što može biti. Uz Parmenida i Sartrea, Martin Heidegger najviše je problematizirao pojmove bitka i ništa. Ontološke koncepcije govore o kvantiteti bitka: monizam (sve je nastalo iz jednog izvora), dualizam i pluralizam. Ontološka gledišta su o varijantama po pitanju kvalitete bitka te time nastaju opreke gledišta: materijalizam – idealizam, materijalizam – spiritualizam, metafizički realizam – antirealizam.

4. METAFIZIKA IMMANUELA KANTA

Metafizika je znanost o prvim stvarima, metafizičko znanje zbog toga što je transcendentalno ono čini mogućnost svake druge znanosti. Metafizika zna prve uzroke i principe bića pa prema tome metafizičko znanje je o mogućnosti znanosti, ono postavlja temelje svakoj posebnoj znanosti. Kant za metafiziku kaže kako je neizbježna i ujedno nemoguća. Pod time se misli kako nam se metafizička pitanja nameću ali na njih nemamo odgovor.⁷ Ljudski um je takav da si postavlja pitanja koja prelaze granice iskustva a upravo iz tog razloga na njih ne možemo odgovoriti. Metafizika tako nastaje jer želimo znati više od onoga što možemo znati, jer znanje o transcenciji nije moguće. Kant želi odustati od metafizike jer je ona pokušaj da se spozna nespoznatljivo. Kant daje prednost epistemologiji pred metafizikom, prvo

⁵ Leksikografski zavod Miroslav Krleža, *Filozofski leksikon*, Zagreb, 2012, str. 840

⁶ Vučetić, M. 2001. Temelji metafizike Tome Akvinskoga, *Crkva u svijetu*, 36 (2), str. 226-259

⁷ Berčić, B. 2020. Kantova kritika metafizike, rukopis

trebamo moći odgovoriti na pitanje 'Što možemo znati?' a tek zatim na pitanje 'Što postoji?'. Pojam 'prevladavanje metafizike' prvi spominje Immanuel Kant. U *Prolegomeni* postavlja pitanje: „je li metafizika uopće moguća kao znanost?“⁸ Metafizika za njega nije moguća znanost jer smatra kako ljudsko znanje izvor ima u fizičkoj ili psihološkoj domeni, a ne intuitivnoj ili noumenalnoj. Za Kanta spoznati „stvar po sebi“ nije moguće jer prelazi naše osjetilno iskustvo, a za Kanta sva ljudska spoznaja odvija se u granicama iskustva. Ako bi se naša percepcija trebala ravnati prema svojstvima predmeta tada se on ne može spoznati *a priori*, međutim ukoliko se predmet promatra prema svojstvima naših spoznajnih moći onda možemo spoznati *a priori* samo ono što sami dodajemo u predmet. Osjetilna, pojavna bića Kant naziva fenomena. Biti fenomena, pojavno biće, je ustvari biti mogući objekt naših kognitivnih sposobnosti, a transcendentalni iskazi dolaze upravo iz naših kognitivnih mogućnosti. Pojmovi prirode su zapravo pojmovi koje pojedinac pripisuje objektima prirode. Priroda je za razliku od metafizičkih pojmova dostupna u svojoj pojavnosti. Metafizički pojmovi poput duša, bitak, Bog i besmrtnost nisu pojavni, nisu dostupni iskustvu pa ih tradicionalna metafizika ne može tematizirati. Kant smatra da je slobodu i moralnost moguće misliti bez kontradikcija, pa se tako okreće praktičnoj filozofiji.⁹ Moralnost za Kanta uključuje prosuđivanje neovisno o osobnim interesima ili privatnom i psihičkom uzrokovanju, prema tome moralnost zahtijeva slobodu. Naše metafizičko znanje o kauzalnoj nužnosti je znanje o fenomenu, ne o stvari po sebi. Kantovo prevladavanje metafizike može se svesti na tri odlike:

- (I) „Mogućnost i jedinstvo znanosti dolazi iz znanja koje počiva na transcendentalnim principima.
- (II) Metafizičko je znanje ograničeno kao i nadosjetilna spoznaja.
- (III) U svrhu praktične filozofije, znanje se mora eliminirati da bi ostavili prostor vjerovanju, slobodi i moralu.“¹⁰

Kantovi suvremenici slagali su se s ovim tezama, međutim iznijeli su dva prigovora Kantovom prevladavanju metafizike. Prvi prigovor odnosi se na ideju unutarnjeg principa koji može spoznati stvari po sebi, za kojega smatraju da je apsurdan. Drugi, zakoni prirode su

⁸ Macan, I. Immanuel Kant (1724.-1804.), *Filozofija.org*, (URL: https://www.filozofija.org/wp-content/uploads/Povijest_fil.org/Moderna_pdf/Immanuel-Kant-final.pdf 29.06.2020.)

⁹ Heidegger and Carnap on the Overcoming of Metaphysics, 2005., str. 3

¹⁰ Heidegger and Carnap on the Overcoming of Metaphysics, 2005., str. 4

spoznatljivi kroz metafiziku jer spoznajemo kroz formu vlastite kognitivne moći. Što su te kognitivne moći i zašto znanje o njima ne zahtijeva dokaz i opravdanje? Edmund Husserl odgovara kako je za njega fenomena ono čije bivstvovanje (za nas) ovisi o njegovom pojavljivanju, a putem *sense data* dolazimo do svjesne interpretacije fenomena. Prema tome, principi i uzroci svih bića dolaze iz stanja svjesnosti u kojoj se odvija spomenuta interpretacija. Iz toga dolazimo do fenomenologije, znanosti o biti čiste svjesnosti pokrenute fenomenom, koja čini jedinstvo svih posebnih znanosti. Svako je biće prema fenomenologiji subjektivno interpretirano i konstituirano iz forme naše svjesnosti. Temeljno shvaćanje čiste svjesnosti je cjelina apsolutnih, nužnih bića odvojenih od svih drugih sfera i svojstava koje su „ponor osjetila“. „Ako se predmet ravna prema osobinama naše spoznajne moći“ (Kopernikanski obrat) onda, prema Kantu, „mi smo zakonodavci i spoznajemo a priori.“¹¹

Kantova kritika metafizike kroz empirizam vidljiva je po sloganu “Misli bez sadržaja su prazne, zorovi bez pojmova su slijepi.”¹² Pod time se misli kako svaki razumski pojam mora imati svoju određenu predodžbu koja dolazi putem osjetila. Budući da su pojmovi i predodžba nužni za spoznaju, metafizička spoznaja nije moguća. S druge strane, ipak postoje pojmovi za koje nemamo odgovarajuću predodžbu i ipak ih ne odbacujemo kao takve. Pojam Boga jedan je od pojmova za kojih nemamo zornu predodžbu i ne odbacujemo njegovo postojanje niti njegovu moguću spoznaju. Kant kritizira metafiziku i kroz njegov antirealistički stav. Kant kao antirealist pretpostavlja da znanje može biti samo o *pojavama (fenomena)* a ne o samim *stvarima (noumena)*. Kako metafizika nastoji spoznati same stvari, time metafizika nije moguća. Mi funkcioniramo u interakciji s okolinom i ne možemo tvrditi da su naše reakcije iznimno subjektivne. Antirealizam u pogledu nekih domena iskustva može biti više ili manje plauzibilan, no antirealizam u pogledu našeg cjelokupnog iskustva postaje isprazna teza.¹³ Mi ipak na osnovu toga kako vidimo objekte pojava zaključujemo kakve one zbilja jesu.¹⁴ Kant je također pretpostavio kako problemi teorijske filozofije leže u praktičnoj filozofiji. Etika pokazuje kako čovjek svojim djelovanjem može ići preko svojih preferencija. To pokazuje kako čovjek nije uvijek autonomno slobodan u kantovskom smislu, jer čini ono što se činiti treba, što se od njega očekuje. Etički zakoni su mogući na isti način kao i prirodni zakoni: ono

¹¹ kopernikanski obrat. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2020. (URL: <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=3306> 29.06.2020.)

¹² Kant, I (1984.) *Kritika čistog uma*, Zagreb: Matica hrvatska, str. 55

¹³ Berčić, B. 2020. Kantova kritika metafizike, rukopis

¹⁴ Berčić, B. 2020. Kantova kritika metafizike, rukopis

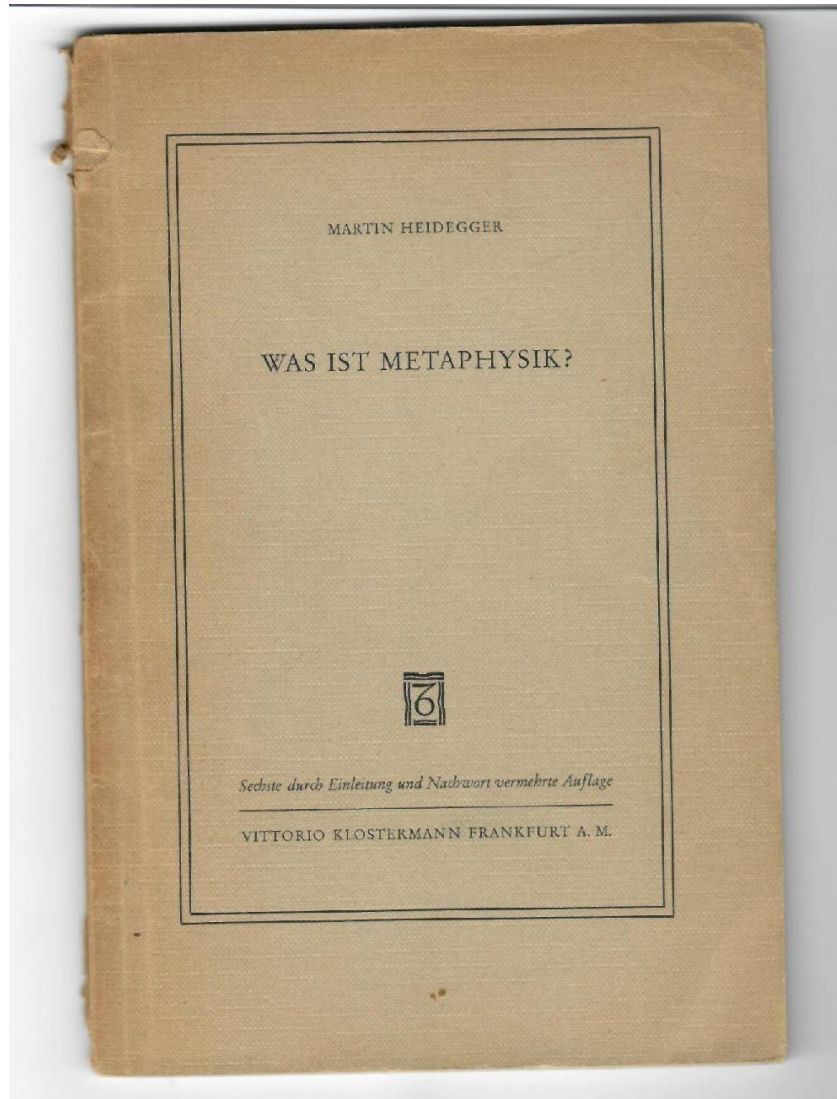
što je objektivno željeno je ono što se neminovno pojavljuje kao željeno.¹⁵ Kantov moralni zakon, kategorički imperativ glasi: „Radi tako kao da bi maksima tvoga djelovanja s pomoću tvoje volje trebala postati općim prirodnim zakonom.“¹⁶ Prema Kantovoj etici, fenomenologija počiva na principima i temeljima etike i dolazi do cjeline čiste svjesnosti. Ovo načelo fenomenologije imalo bi za posljedicu sužavanje upotrebe uma, jer se svodi na upotrebu osjetilnosti. Husserl smatra da je Kantova etika apsurdna. Također, za njega čista sloboda ne postoji, već čisti ego koji je izvor transcendentalnosti ali ovisi o određenom biću. Sloboda čovjeka služi za oblikovanje racionalnog razmišljanja, za fenomenološku redukciju, za „ogoliti“ svijet.¹⁷ Husserl je, za razliku od Kanta, podržao teorijsku filozofiju. Husserlova fenomenologija bavi se pitanjem o jedinstvu svijesti u njezinim različitim djelovanjima. Svijest je uvijek nužno usmjerena na neki predmet, ona je intencionalna. Husserl želi naći sadržaj svijesti koji je nepromijenjiv, a da bi do toga došlo svijest se mora osloboditi svog kontingentnog statusa.

¹⁵ Heidegger and Carnap on the Overcoming of Metaphysics, 2005., str. 4

¹⁶ kategorički imperativ. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2020. (URL: <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=30862> 2. 7. 2020)

¹⁷ Heidegger and Carnap on the Overcoming of Metaphysics, 2005., str. 5

5. HEIDEGGER: ŠTO JE METAFIZIKA?

5.1. Uvod

Martin Heidegger (1889. – 1976.) je njemački filozof egzistencijalizma i nasljednik Husserlovog učenja fenomenologije. Svojim pothvatom o preispitivanju ontologije i metafizike obilježio je 20. stoljeće. Za Heideggera ne postoji apsolutni odgovor ni na jedno filozofsko pitanje niti postoji stvarnost koju čovjek može u potpunosti objasniti. Prema njemu, bit filozofije stoji u pitanju i propitivanju a svaki je odgovor u pogledu fenomenološke naznake poticaj nekog novog pitanja. Centralno područje kojim se bavio Martin Heidegger, jedan od najistaknutijih njemačkih filozofa koji je uvelike utjecao na suvremenu filozofiju, je metafizika kao takva, kakav je njezin smisao i kakvo je njezino značenje u prošlosti i sadašnjosti. Nije htio previše ulaziti u razjašnjavanje metafizike već je smatrao kako se metafizika i bitak moraju sami predstaviti jer u suprotnome ih naša svijest obrađuje po svojoj mjeri, falsificira ih. Jasno je i prisutno Heideggerovo kritičko mišljenje prema novovjekovnom subjektivizmu, gdje čovjek postaje apsolutna mjera svega. Uočio je subjektivističko „nasilje“ novovjekovnog čovjeka nad bitkom te želi pomoću tubitka vratiti se egzistencijalizmu, čime spaja ontologiju i egzistencijalizam. Također, može se reći da koristi fundamentalnu ontologiju kao alat za destrukciju povijesti ontologije, tj. dotadašnje povijesti metafizike Zapada.¹⁸ On ulazi u fundamentalnu ontologiju koja se bavi pitanjima o smislu bivstvovanja uopće gdje je osnovno pitanje smisao bitka. Ističe ontologiju čovjeka, njegovu egzistenciju i smatra kako filozofija treba istražiti ljudsko postojanje kroz razumijevanje bitka. Na temelju toga javljaju se dva pojma: ontičko i ontološko. Prema Heideggeru ontičko se bavi bićem, što u centar proučavanja uzima tradicionalna metafizika. Ona ustvari gomila podatke i znanje o pojedinim bićima, njihovim svojstvima i uzajamnim odnosima. Heideggerovo područje interesa jest ontološko, ono se bavi bitkom.¹⁹ Postoje dvije faze njegovog stvaralaštva: faza egzistencijalne ontologije i faza mišljenja bitka. U svom najvećem djelu *Bitak i vrijeme* (1927.) navodi da je došlo do zaborava bitka, i tri predrasude o bitku: bitak je najopćenitiji pojam, nije ga moguće definirati i razumljiv je sam po sebi.²⁰

5.2. Tubitak i egzistencija

Heidegger smatra kako se pri proučavanju metafizičkog pitanja uvijek uzima u obzir i cjelina metafizičke problematike. Time metafizika i čovjek ulaze u metafizičko propitivanje.

¹⁸ Heidegger, Martin. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2020. (URL: <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=24755> 29.06.2020.)

¹⁹ Kordić, I. (2015). *Martin Heidegger: Što je metafizika? 2.svezak: Smisao Heideggerove teze o ništavnosti bitka*. Zagreb: Institut za filozofiju, str. 19

²⁰Kordić, I. (2015). str. 20

Mišljenje bića je to koje može dovesti do promjene, ono će postati mislenije tako da se čovjek okrene drugom izvoru, svome bitku. Ali, tko još razmišlja o svojim mislima, o onome što je mišljeno? Put je ustvari život koji prolazimo, a Heidegger smatra kako živimo u službi pitanja o istini bitka, koja postaje nužna za otkrivanje čovjekove biti. Kako prema Heideggeru samo ljudi imaju egzistenciju jer se samo čovjek pita o bitku i nastoji shvatiti ga, uvodi pojam tubitka (*Dasein*, „tu“ i „biti“) kao postojanje čovjeka koji ga razlikuje od svih drugih bića, dok se bit tubitka sastoji u njegovoj egzistenciji. Tubitak definira kao ono što se tek treba iskusiti i zatim odgovarajuće misliti kao područje istine bitka.²¹ U jeziku metafizike riječ tubitak označava egzistenciju, stvarnost, realitet, objektivitet.

U Heideggerovom djelu *Bitak i vrijeme* egzistencija se misli kao oznaka za bitak čovjeka, za način bitka, i to bitka onoga bića koje je otvoreno za otvorenost bitka. Drugim riječima, egzistencija čovjeku daje središnju ulogu u razumijevanje smisla bitka jer je čovjek jedino biće koje razumije da jest i da jest ono što jest.²² Samo čovjek egzistira znači kako je on \emptyset -biće kojeg odlikuje moć da traga za istinom bitka. Kamen jest, ali ne egzistira, mačka jest ali ne egzistira, Bog jest ali on ne egzistira. Čovjek je dio bitka, kako i bitak prožima čovjeka, radi se o obostranosti događanja bitka te stoga čovjek prestaje biti *animal rationale*, postoji kao tubitak u čijem središtu stoji bitak, a ne čovjekova svijest. Dok god egzistira, tubitak ne može postići svoju cjelovitost. „Ja se nikad ne mogu pozivati na neki, u neku ruku umireni momenat, u kojem sam navodno prožeo sebe“, tvrdi Heidegger, jer „već sljedećeg trenutka mogu se promijeniti i očitovati se kao sasvim drugačiji.“²³ Kako je već spomenuto da je bit tubitka njegova egzistencija možemo reći da je tubitak: bivstvovanje, prisutnost i određenje. „Tubitak je čisti izraz bitka, jer on uvijek mora biti svoj bitak kao svoj, on sebe razumije iz svoje egzistencije i egzistenciju određuje tubitak sam.“²⁴ Heidegger tako raspravom o bitku želi postići „egzistencijalnu analitiku tubitka koja ne polazi od 'što' nego od 'kako'“²⁵ dok je polazna točka izravni, faktički modusi čovjekove egzistencije.

Budući da je egzistencija proces u vremenu, tubitak ne možemo analizirati pomoću unaprijed određenih spekulativnih kategorija već analizom egzistencijala ili modusa: „nahodjenje ili

²¹ Kordić, I. (2015). Martin Heidegger: Što je metafizika? 1. svezak: Izvornik i prijevod. Zagreb: Institut za filozofiju, str. 25

²² Kordić, I. (2015), str. 20

²³ Heidegger, M. (2004). *Fenomenologija religioznog života*. Zagreb: Demetra, str. 187

²⁴ Heidegger, M. (1985). *Bitak i vrijeme*, Zagreb: Naklada Naprijed, str. 13, u: Galović V. (2015.) Pojam tjeskobe u djelu Martina Heideggera, Zagreb

²⁵ Heidegger, M. (1985). *Bitak i vrijeme*, Zagreb: Naklada Naprijed, str. 13, u: Galović V. (2015.) Pojam tjeskobe u djelu Martina Heideggera, Zagreb

bačenost, razumijevanje, govor, briga, zapalost, bitak k smrti, savjest, strah“.²⁶ Čovjek stoga nije samo razumna već i osjećajna životinja, koja mnogo toga razumije a u isto vrijeme ne razumije, barem ne na racionalno spoznajni način. Ispravno mišljenje egzistencije je bit tubitka u čijoj se otvorenosti javlja i izmiče bitak, čime se egzistencija u relaciji s tubitkom može poistovjetiti sa rečenicom: sav objektivitet je kao takav subjektivitet.²⁷ Tubitak je dakle individualan jer „svaki tubitak je sam svoja vlastita mogućnost, stoga svaki tubitak ima mogućnost vlastitog određenja“.²⁸ Iz toga se može zaključiti kako pojedinac može pronaći svoj tubitak ili se pak potpuno izgubiti. Tu možemo govoriti o pravoj i nepravoj egzistenciji; u kojoj čovjek pada pod utjecaj okoline i drugih pojedinaca. Prava egzistencija je vraćanje tubitka samome sebi, kao posljedica izgubljenosti u samome sebi pod utjecajem drugih. Svatko od nas jest tubitak, koji ima sposobnost promišljanja egzistencije i to na način gdje je egzistencija odnos prema samome sebi sa razumijevanjem. Prosječna svakidašnjost je nešto što Heidegger često poistovjećuje sa nepravom egzistencijom, kao i sa indferentnim modusom bitka tubitka. Prema tome, svakidašnjost stoji za egzistenciju tubitka od njegovog rođenja do smrti, a tubitak je indiferentan prema modusima pravosti i nepravosti budući da sve radi nesvjesno. U takvom, indferentnom modusu, tubitak se pasivno formira javnim mišljenjem. Kada se potpuno spojimo sa zajednicom i činimo sve što ona čini premještamo se iz neindiferentnog u „nepravi modus zbivanja“, odnosno „nepravu egzistenciju.“²⁹ Nju određuje upravo ta svakidašnjost, zajednica u kojoj živimo, gdje tubitak egzistira kao su-bitak, u odnosu sa drugima. Na taj način tubitak zanemaruje i gubi sebe jer vjeruje i čini ono što čini zajednica, ulazi u konformizam budući je u odnosu uvijek sa sličnima sebi. Tubitak je u društvu određen ulogom koju obavlja čime gubi svoju vlastitost i istinski bitak. Čovjek time pada u *bačenost* jer se podlaže zajedničkom interesu i povodi se funkcionalnom načinu interakcije sa zajednicom. Neprava egzistencija je time razumijevanje tubitka u odnosu na svijet oko sebe. Neprava egzistencija uvijek prethodi autentičnoj egzistenciji (vrijedi i obrnuto), koja je prema Heideggeru stanje u kojem čovjek počinje uviđati pravo vlastito postojanje. Tubitak se može uvijek „trgnuti“ iz nepravosti i uvidjeti sebe kada nastupa odlučnost i vlastiti izbor. Međutim, svakidašnjost se ne mijenja kada tubitak razumije sebe već on ostaje u suživotu sa drugima i dalje brine o drugima, ali sada uviđa svoje mogućnosti i

²⁶ Kordić, I. (2015). str. 25

²⁷ Kordić, I. (2015). str. 27

²⁸ Šostarko, M. (2016.) *Heideggerovo određenje pravosti egzistencije*, Osijek, str. 2

²⁹ Hall H. (1993). *Intentionality and world: Division I of Being and Time*, u: Charles Guignon, *The Cambridge Companion to Heidegger*, Cambridge: Cambridge University Press, str. 137

izbore. Prava egzistencija time se ne mijenja i ne odvaja nas od naše svakodnevice i socijalnog okruženja, već se mijenja način na koji mi u njoj bivamo i opstajemo.³⁰ Posljedično ovome, naš cilj nije usmjeren prema vanjskom svijetu i materijalnome, već je krajnji cilj spoznati sebe.

5.3. Tjeskoba i bitak

Metafizika se bavila pojmom bića a na pitanje o biću pretpostavila bitak, ono po čemu postoji sve što postoji, kojeg je izricala kao nužnog pa time i stalnog. Metafizika, smatra Heidegger, ima privid kao da je postavila pitanje o bitku i da je na njega odgovorila, no metafizika nije postavila i razriješila pitanje bitka. Da li metafizici izmiče njezin temelj, bitak, budući da u pojavljivanju neskrivenosti (biće) izostaje ono bivstvujuće, skrivenost u njoj? Metafizika ipak stalno koristi pojam bitka ali nigdje ne odgovara na pitanje o njegovoj istini, zapravo ona ga ni ne postavlja. Zanimljivo je kako iskazi metafizike od njezina početka na specifičan način „brkaju“ pojam bića i bitka. To „brkanje“ nije pogreška, već događanje. Naime, jedno uvijek stoji u drugome, ovisi jedan o drugome, izmjenjuju se. Čini se kako metafizika, zbog načina na koji misli biće, postaje prepreka čovjeku da ostvari izvorniji odnos bitka prema svojoj biti.³¹ Što ako moderno doba izostanak ovog odnosa bitka i biti prepušta samom biću, a taj izostanak ostaje skriven? Heidegger ovdje spominje pojam tjeskobe, koja se javlja putem mišljenja misli koje upućuju na bitak. Kako je tjeskoba čovjeku nepoznata ona je zastrašujuća i odbojna, ali kako vodi ka slobodi ona je ugodna i privlačna. Primjerice, autentična egzistencija tjeskobu definira kao emocionalnu situaciju koja uspijeva održati trajnu i korijenitu prijetnju koja proizlazi iz najvlastitijeg i izoliranog bitka čovjeka. Čovjek živi u svom osnovnom stanju kao neautentičan, a tjeskoba mu omogućava da se modificira:

„Tjeskoba oduzima tubitku mogućnost da, propadajući, razumije sebe iz svijeta i javne izloženosti, ona baca tubitak natrag prema njegovu pravom moći-biti-u-svijetu, ona izolira tubitak u njegov najvlastitiji bitak-u-svijetu, koji projektira sebe prema mogućnostima.“ (Heidegger 1985:213)

Navedenim tjeskoba izlazi kao pozitivan pojam koji je put ka autentičnom postojanju. Søren Kierkegaard filozof je koji je mnogo utjecao na Heideggera po pitanju mišljenja tjeskobe.

³⁰ Heidegger, M. (1985), str. 338-339

³¹ Kordić, I. (2015). str. 19. TOČKA NA KRAJU

Kierkegaardova usporedba straha i tjeskobe glasi: objekt straha je uvijek poznat dok je objekt tjeskobe čovjeku često nejasan i neobjašnjiv. Iz ovoga razloga tvrdi kako je objekt tjeskobe ništa.³² Što je to ništa? Je li ništa jednostavno ne-biće?

6. PREDAVANJE: ŠTO JE METAFIZIKA?

Prema Heideggeru, svako metafizičko pitanje uvijek obuhvaća cjelinu metafizičke problematike i mora se postaviti iz bitnog stanja pitajućeg tubitka. On uzima za primjer znanost i pita se što se događa u tubitku i u suvremenom čovjeku prožetom znanošću. Ukoliko je znanost naša strast, ili pak umjetnost ili sport, ta strast može uključivati zaslijepljenost i jednostranost. Koja god disciplina intrigira nas, time i naš tubitak, ona je zasigurno u suvremenom svijetu postala samo disciplina bez pogleda na njezin bitan temelj. Sve se znanosti uvijek odnose prema biću, predmet razmišljanja ili razmatranja je uvijek biće i sve znanosti promišljaju biće kao nešto što je čovjeku dostupno kroz istraživanje ili na koji način čovjek može nečime ovladati.³³ Heidegger kaže da u objektiviranju bića, stvari i prirode da bi se spoznala stvarnost dolazimo do ograničenog liderstva ljudske egzistencije. Želi se reći da čovjek nema sposobnosti za spoznaju Boga, besmrtnosti duše, cjeline svijeta i slobode, već može spoznati samo ono što mu je dostupno osjetilima. Ovdje se referira na novovjekovnu filozofiju i Kantovu filozofiju gdje je uvjet mogućnosti iskustva ujedno uvjet mogućnosti stvarnosti. U znanstvenom čovjeku uvijek se radi o stvarima prirode, kako ih on može spoznati razumski, znanstveno i eksperimentalno gdje se gubi pitanje bitka, istine i smisla svega što jest. Time se misaoni filozofski pogled reducira na spoznatljivost bića gdje je tubitak usmjeren prema „znanstvenoj egzistenciji“.³⁴ Naš je tubitak određen znanošću, i kroz znanost. Odnos prema svijetu određuje biće i ništa drugo, svako držanje stoji pod vodstvom bića i ničeg drugog, ono gdje se odvija svako istraživanje je biće i ništa osim njega. Pojam Ništa puno se koristi dok čovjek govori o njegovom najsvojstvenijem. Ako idemo korak dalje i pitamo se što je to što znanost odbacuje kao Ništa? Što je Ništa? Samim pitanjem dolazimo do toga da moramo odgovoriti sa Ništa jest, a Ništa je upravo suprotno. Postavlja se pitanje kako znanstveni čovjek stoji prema pojmu Ništa? Zašto znanost kada govori o biću „pozitivno i isključivo“ u pomoć zove Ništa? Ništa znanost odbacuje kao ono ništavno, ravnodušna je i

³² Kierkegaard, S. (1980). *Concept of Anxiety*, Princeton: Princeton University Press, str. 42

³³ Kordić, I. (2015), str. 24

³⁴ Kordić, I. (2015), str. 26

nadmoćna prema tome pojmu, tvrdi da ono ne postoji.³⁵ Znanost o Ničemu ne želi ništa znati. Ovdje je jasno da znanost o Ničemu kada želi izreći vlastitu bit, ona u pomoć zove Ništa. Ono što odbacuje ona istovremeno traži.³⁶ Heidegger ovdje ukazuje na podvojeno bivstvovanje, ontološku diferenciju, razliku bitka i bića u smislu ako jedino biće jest, onda je govor o bitku isto što i govor o Ničemu. Ova tvrdnja dolazi iz Carnapovog pozitivističko-znanstvenog smisla, gdje samo biće jest, bitak nije te Ništa nije jer se ne mogu znanstveno ili eksperimentalno spoznati. Da li se Ništa može promatrati kao bitak, a bitak kao Ništa? Heidegger je već pri samom postavljanju svoga pitanja: „Kako stoji s Ničim?“ dobivao mnoštvo kritika od strane Carnapa i Bečkog kruga, no uvijek ih je ozbiljno prihvaćao i razmatrao.³⁷ On tvrdi kako je mišljenje uvijek mišljenje o nečemu a tada mišljenje o Ničemu radi protiv svoje vlastite biti. Time se referira na kritike koje je dobivao i kaže:

„Tko govori o Ničemu, taj ne zna što čini. Tko govori o Ničemu, on ga takvim činom pretvara u nešto. Govoreći tako on govori protiv onoga što misli. On sebi protu-riječi. A proturječno kazivanje ogrješuje se o temeljno pravilo o kazivanju, 'o logiku'. Govor o Ničemu je nelogičan. Tko nelogično govori i misli, taj je neznantsven čovjek.“. (Heidegger 1966:18)

Heidegger daljnjim razmišljanjem dolazi do zida razuma i logike pa se okreće Kantovom razmišljanju u *Kritici čistog uma*:

„Cjelinu bića po sebi ne možemo spoznati, „shvatiti apsolutno“, ali znamo da se „nalazimo“ u njoj, biće u cjelini nam je na neki način razotkriveno, pa ga kao takvoga u izvjesnoj mjeri ipak spoznajemo“. (Kordić 2015:37)

Koliko god nam se činilo da smo vezani za neko biće ili da nam je svakodnevica rascjepkana, mi se stalno nalazimo u jedinstvu cjeline, svijet nam je cjelovit iako ograničen našom ograničenošću. Heidegger tvrdi da nas raspoloženja dovode pred biće u cjelini, pa spominje stanje istinske dosade ili radosti zbog prisutnosti drugog. Nađenost nekog raspoloženja na neki način razotkriva biće u cjelini ali i temeljno događanje našeg tubitka.³⁸ Ne smijemo zaboraviti da je čovjek osim *animal rationale* i *animal affectivum*, i da mu osjećaji esencijalno pripadaju. Razum i osjećaji čine tubitak u cjelini, a to je jedino mjesto objave bitka. Koliko god bitak i tubitak bili tajnoviti i zagonetni, nešto što je nama

³⁵ Kordić, I. (2015), str. 32

³⁶ Kordić, I. (2015), str. 5

³⁷ Kordić, I. (2015), str. 30

³⁸ Kordić, I. (2015), str. 61

nedostižno, to ne znači da nas raspoloženja dovode do Ničega već „skrivaju“ ono Ništa koje tražimo, smatra Heidegger.³⁹ Tjeskoba je osjećaj koji nas dovodi do Ništa. Tjeskoba se razlikuje od straha jer strah je uvijek od nečega, straha se želimo i možemo osloboditi a može nas dovesti i do bezglavosti. Tjeskobni postajemo zbog nečega ali ono što u nama stvara tjeskobu je nešto neodređeno i neodredivo i upravo nas to tjera u napetu smirenost i ravnodušnost. Time nam biće u cjelini izmiče i odmiče, a to nam stvara osjećaj gubljenja oslonca. Kao i u slučaju dosade usred bića sami sebi izmičemo i to na nejasan i neodređen način gdje je posljedica samo čisti tubitak. I tjeskoba i dosada nas dovode u šutnju, ne postoji biće ili predmet o kojemu možemo misliti ili govoriti jer ostaje samo biće i njegov tubitak kao mjesto objave bitka, navire Ništa. Drugim riječima, tjeskoba nas ostavlja u tišini, bez riječi, biće izmiče u cjelini i tada navire Ništa. Ništa je tu, o njemu se ne može ništa reći, a dokaz za njegovo postojanje je i stanje nakon tjeskobe nakon kojeg možemo reći da stvarno nije bilo ništa, nikakva stvarnost niti stvar.⁴⁰ Ništa se pokazalo kao ono što nije biće, u osjećaju tjeskobe koji svakako nije površan jer on tada razumije i osjeća drugačije u odnosu na razum prema stvarnosti. Ako uzmemo tjeskobu kao temeljno raspoloženje dosežemo događanje tubitka u kojem se objavljuje Ništa i iz tog raspoloženja je potrebno pitati: Kako stoji s Ničim?⁴¹ Primjerice, tjeskobna osoba uzima antidepresiv, prema Heideggeru filozofska analiza svakako dolazi u obzir. Antidepresiv je svakako tvar koja utječe na simptome problema, smanjuje panične napadaje, itd. Filozofija se bavi prvim uzrocima, pa tako bi i filozofska analiza u ovom slučaju inzistirala na uzroku tjeskobe, a ne na kratkotrajnom uklanjanju simptoma. Iako je tjeskoba prema biolozima psihološka bolest i područje psihologije, prema Heideggeru bi se tek ontološkom analizom mogao otkloniti problem tjeskobe, krenuvši od njenog uzroka, a ne simptoma.

Sada možemo zaključiti da u središtu Heideggerovog zanimanja stoje tubitak i Ništa. Ništa će se potpuno otkriti jedino ako se otkrije uloga tubitka te kako funkcioniraju zajedno? U tjeskobi dovodimo sebe do napete smirenosti, dolazimo do uzmicanja usred bića, a to uzmicanje proizlazi iz Ničega. To uzmicanje koje proizlazi iz Ničega kao posljedicu ima odbijanje od sebe, a to stanje objavljuje biće u njegovoj neobičnosti kao nešto sasvim drugo u odnosu na Ništa. Do toga stanja dolazimo putem tjeskobe uz pomoć ništenja, što je bit Ničega. Ništa opkoljava tubitak u događanju izmicanja bića u cjelini, događa se ništenje, koje

³⁹ Kordić, I. (2015), str. 37

⁴⁰ Kordić, I. (2015), str. 39

⁴¹ Kordić, I. (2015), str. 65

nije uništavanje bića niti izvire iz nijekanja, već Ništa ništi. Ništenje dakle otkriva naše biće kao takvo, da je ono biće, a ne Ništa. Kada Ništa ništi tada dovodi tubitak pred biće kao takvo i tek tada čovjekov tubitak može ući u biće i njemu pristupiti. Način na koji se tubitak po svojoj biti odnosi prema svom biću i drugim bićima, on kao takav tubitak uvijek potječe iz objavljenog Ničega. Prema tome, tubitak znači: zadržanost u Ničemu.⁴² Zadržavajući se u Ničemu tubitak je uvijek izvan bića u cjelini, a to bivstvovanje jest transcendencija. Prema tome, bez izvorne objavljenosti Ničega nema samobivstvovanja i nema slobode. Time smo dobili odgovor na pitanje o Ničemu. Ništa nije predmet niti biće, ono se prirodaje biću i time omogućuje objavljenost bića kao takvoga za ljudski tubitak. Ništa nije ono suprotno biću već izvorno pripada bivstvovanju. Posljedično, u bitku bića događa se ništenje Ničega.

Slijedeće pitanje jest: ako tubitak prema biću može egzistirati jedino zadržavanjem sebe u Ničemu, a Ništa se objavljuje samo u tjeskobi, moramo li time stalno biti u raspoloženju tjeskobe da bi mogli egzistirati? Ipak, svi mi egzistiramo i bez tjeskobe. Je li tjeskoba samovoljni izum čovjeka? Izvorna tjeskoba događa se u rijetkim trenucima, mi se konstantno gubimo u svome biću i držimo se samo bića čime gubimo sebe, odvrćemo se od Ničega jer kod bića je uvijek nešto, a sami sebe guramo prema površini tubitka. Međutim ono Ništa u njegovom ništenju upućuje nas na biće, u bitak bića. Ništa ništuje stalno, a da mi s našim znanjem u kojem se svakodnevno krećemo, toga nismo svjesni.⁴³ Iskustvo tjeskobe može imati samo onaj čovjek koji razumije i zna da je on tu-bitak, da je bitak tu, zna da je ono što jest puno dublje i zagonetnije, razumije bitak isto onoliko koliko ga i ne razumije, samo takav čovjek može iskusiti tjeskobu i ništavnost svih njegovih znanja i vještina. Takav čovjek može osjetiti Ništa koje nije biće, ali se možda nudi kao bitak. Bitak ne treba gledati kao nešto što je apstraktno, on je tu, on ima relaciju sa čovjekom, bitak treba čovjeka da bi se mogao objaviti, a čovjek treba bitak da bi uopće bio. Tjeskoba nudi mogućnost osobnog otvaranja čovjeka prema svemu što jest, ukazujući time na pojedinačnost i osamljenost vraća tubitak iz propasti i pokazuje autentičnost i neautentičnost kao mogućnosti njegova postojanja.⁴⁴ U tjeskobi se također očituje činjenica slobode, a biti slobodan znači biti slobodan za najvlastitiju mogućnost postojanja, u izvornoj i elementarnoj konkretnosti u kojoj čovjek bira vlastite mogućnosti u svijetu prisutnih stvari i činjenica i suprisutnih ljudi.⁴⁵ U tjeskobi se, dakle,

⁴² Kordić, I. (2015), str. 69-71

⁴³ Kordić, I. (2015), str. 73

⁴⁴ Kordić, I. (2015), str. 42-43

⁴⁵ Heidegger, M. (1985), str. 198

tubitku razotkriva što znači biti slobodan za slobodu biranja i prihvaćanja samoga sebe. Naravno, nije dovoljno biti tjeskoban da bi se dogodilo biranje i razumijevanje samoga sebe već tjeskoba tubitku razotkriva da on može i mora birati za svoje biće. Krajni cilj je sloboda za autentičnost bitka kao mogućnost koja je on uvijek. Ništenje ničega ne definira se kao uništavanje, destrukcija ili nijekanje već ono kao Ništa jednostavno ništuje. Kako Heidegger tvrdi da ništenje bivstvuje (i jamči ono Ništa) time povlači prigovor u smislu logičke kontradikcije. On ipak ustraje u ovome mišljenju i kaže kako se ne radi o logičkom nijekanju, već o iskustvu bitka koji ne uključuje logičko i tradicionalno metafizičko razmišljanje.⁴⁶ U svom *Uvodu u filozofiju* Heidegger pokušava razlikovati filozofiju i znanost i želi se vratiti egzistencijalnom pristupu u filozofiji:

„Bitak se očito razlikuje od bića i sam nije nikakvo biće; inače bismo ga zacijelo morali također označiti kao neko biće. „Bitak“ – ako smo sasvim pošteni i sebi ništa ne umišljamo, onda moramo priznati da pod tim ne možemo ništa misliti. Bitak – on se doista pokazuje kao Ništa, ako ne može biti neko biće. A ono što nije biće jest Ništa. Bitak bi onda bio Ništa.“ (Heidegger 2001:190)

Prema ovome, možemo zaključiti da zadržavanje u Ničemu, pomoću tjeskobe, je ustvari zadržavanje u bitku. Heidegger naglašava kako ne želi prevladati logiku već želi pokazati mišljenje izvornije bitku i upravo tamo bi se trebala promatrati apsolutizirana tradicionalna logika. Bio je vrlo kritički nastrojen prema svome radu i time preduhitrio svakoga kritičara. Svaki svoj rad uvijek bi završavao pitanjem je li to zaista tako, je li to to. Jedan od problema na koji nailazimo vezan je za znanstveni tubitak budući da ga zanima samo biće i ništa više. Ako je tubitak moguć samo ako se 'zadržava u Ničemu' kako će onda spoznati svoje i drugo biće i istražiti ga? Znanost bi trebala raditi na osnovi metafizike, pomoću nje otkriti istinu čovjeka i prirode, jer biće i njegovo istraživanje moguće je samo na osnovi Ničega, čime znanost ne može biti samo pozitivna. Samo pitanje o Ničemu trebalo bi predstaviti metafiziku, da nadilazi biće i da je iznad bića, budući da njeno ime to zahtijeva. U svome mišljenju Heidegger naslućuje nesigurnost koju ne treba ukinuti, nego je treba uzeti kao izraz zagonetnosti i tajnovitosti čovjeka, svijeta i bitka. U pitanju o Ničemu događa se nadilaženje bića kao bića u cjelini, čime se pokazalo kao metafizičko pitanje. Antička metafizika izriče: *ex nihilo nihil fit*; iz Ničega ne nastaje Ništa. Ništa je prema tome nebiće, neoblikovana tvar koja sama sebe ne može oblikovati u biće ali je bivstvjuća tvorevina. Kršćanska dogmatika

⁴⁶ Kordić, I. (2015), str. 53

Ničemu prirodaje značenje u smislu potpune odsutnosti izvanbožanskoga bića. Ništa je u ovom slučaju protupojam stvarnome biću gdje ponovno Ništa upućuje na temeljno shvaćanje bića.⁴⁷ Hegelova rečenica iz „Znanost logike“ glasi: Čisti bitak i čisto Ništa jest dakle isto.“⁴⁸ Bitak i Ništa pripadaju jedno drugome zato jer je bitak konačan i objavljuje se samo u transcenciji tubitka koji se zadržava u Ničemu.

Naslijeđena je filozofija prema Heideggeru suviše racionalna i logična a potisnula je sve važno za razumijevanje onoga što jest. Novovjekovna filozofija je na neki način čovjeka zatvorila u subjekt i odvojila od cjeline bitka. Heideggerov cilj nije destrukcija metafizike i ontologije već je dekonstrukcija, promišljanje sastavnica metafizike. Pa ako je pitanje o bitku sveobuhvatno pitanje metafizike onda i pitanje o Ničemu obuhvaća cjelinu metafizike. U objavljenosti Ničega dolazimo do čuđenja i pitanja 'zašto'. Pitanje o Ničemu stavlja nas u pitanje koje je samo po sebi metafizičko. Nadilaženje samoga sebe je metafizika, ona pripada naravi čovjeka i temeljno je događanje u tubitku. Iz ovoga razloga znanost neće nikada doseći ozbiljnost metafizike. Prema tome Heidegger dolazi do pitanja: „Zašto je uopće biće, a ne radije Ništa?“⁴⁹

6.1. POGOVOR PREDAVANJU

U svom pogovoru predavanja „Što je metafizika?“ u Freiburgu 1929. godine Heidegger izlaže tri grupe prigovora o dvojama i zabludama vezane za ovaj rad: filozofija Ničega kao nihilizam, filozofija tjeskobe i predavanje se odlučuje protiv logike. Heidegger smatra da pitanje 'Što je metafizika?' ostaje pitanje. Samo pitanje ustvari nadilazi metafiziku jer proizlazi iz mišljenja koje je zašlo u nadvladavanje metafizike.

6.1.1. Filozofija ničega kao nihilizam

Prva skupina prigovora upućena Heideggeru glasi: jedini predmet metafizike je Ništa koje je naprosto ništavno pa je prema tome 'sve ništa', stoga se ne isplati ni živjeti ni umrijeti, a filozofija Ničega je potpuni nihilizam. Odgovor ćemo naći u ponovnom promišljanju Heideggerova predavanja, naime, je li Ništa prazno logičko nijekanje ili je Ništa kao nebiće ustvari bitak koji se razlikuje od svega bića? Istraživanje kod bića nikada neće dovesti do bitka, budući bitak nije bivstvujuće svojstvo bića, niti je predmet ili objekt. Kako je bitak sasvim drugo u odnosu na biće ono je nebiće u smislu Ničega koje bivstvuje, a prikazuje se

⁴⁷ Kordić, I. (2015), str. 79

⁴⁸ Šundov, Z. (2006.) *Hegelova Znanost logike*, u: Filozofska istraživanja, sv.1, str. 165-177.

⁴⁹Kordić, I. (2015), str. 85

zatim kao bitak. Heidegger preporuča da se Ništa shvati kao bitak koliko god to bilo neobično za metafizički ili pozitivistički um i njegovu jezično-izražajnu moć. Ipak biće zahvaljujući bitku jest, makar se bivstvovanje bitka u tjeskobi očitovalo kao Ništa, kao nešto bezdano.⁵⁰ Biće smješteno u bezdan unatoč napuštenosti bića i tubitka ipak jest, a Ništa koje sve prožima ipak nije ono ništavno Ništa već je bitak, pa tako ova filozofija ne može biti nihilizam.

6.1.2. Filozofija tjeskobe

Druga skupina prigovora glasi da Heidegger raspoloženje tjeskobe uzdiže do temeljnog raspoloženja i tako promiče filozofiju tjeskobe koja paralizira volju za djelovanjem. Prigovor je zasigurno proizašao iz Heideggerove tvrdnje da iskustvo bitka kao onoga drugoga u odnosu na biće daruje tjeskoba. Tako je nešto moguće samo ako se ne bojimo tjeskobe i ne doživljavamo je kao strah pred bićem. Heidegger kaže kako je tjeskoba bezdano raspoloženje, bitak je taj koji dolazi u središte, on je kao događaj uvijek izvorno kazujući a da bismo doprijeli do njega potreban je osjećaj koji je širi, drukčiji i dublji. Bitak kazuje o sebi uvijek nanovo i jedinstveno ali to ne čini u smislu govorenja ili iskaza već u smislu „kaze“. Ni bitak ni jezik nisu samo ljudsko događanje prema čemu čovjek ne može biti gospodar jezika, on ne može vladati njime već je u njega prepušten, jezik za svoj izvor ima bitak. Dakle, jezik i kaza, govori i kazuje prije svega bez glasa, tiho i nijemo. Čovjek govori i time odgovara na bezglasno kazivanje i pokazivanje bitka. Čovjek pripada jeziku, i bitak i jezik se čovjeku nude te ih on osluškiju onakve kakvi se ukazuju. Kada govorimo o tjeskobi važno je da je ne odvajamo od odnosa prema Ničemu jer ona tada postaje pojedinačni osjećaj, smatra Heidegger. U središtu pozornosti nije čovjek i njegova psihološka stanja, nego bitak koji se može naslutiti u tjeskobi kao iskustvu tubitka. Čovjek naslućuje bitak jer bitak njemu treba, on je njegovo vlastito. Tjeskoba otvara ljudski izolirani „solus ipse“ gdje tubitak postaje bitak-u-svijetu, on je u cjelini svijeta, nije fiksiran već stoji pred nesigurnošću i jezovitosti koja je uvijek tu bez obzira što čovjek misli kako uvijek može pobjeći u masu, u javno masovno egzistiranje. Tjeskoba dovodi do uzaludnosti bježanja u svijet, otvara bitak i ona jest realističan uvid u ljudsku ograničenost. Tjeskoba i tišina, šutnja, čovjeku daju bitak iz kojeg on šuti, govori i jest.⁵¹

⁵⁰Kordić, I. (2015), str. 75-78

⁵¹Kordić, I. (2015), str. 83-92

6.1.3. Filozofijom osjećaja i neegzaktog kazivanja protiv logike

Treća skupina prigovora vodi se tezom da Heideggerovo predavanje ide protiv logike. Za Heideggera je logika „samo jedno tumačenje biti mišljenja“ koje ima svoju vrijednost i dugu tradiciju, ali logika se mijenjala i s vremenom postala logistika; računajuće i egzaktno mišljenje koje ne može izdržati kritiku razmišljanja čiji je izvor u iskustvu bitka a ne u razmatranju predmetnosti bića i njegove egzaktnosti. Egzaktnost mišljenja ne znači njegovu strogost ako strogost svoju bit dobiva kroz znanje koje zadržava odnos prema onome što je bitno za biće a da istovremeno zaboravlja bitak, smatra Heidegger. Moderna logistika vodi u nemisaonost, ona postaje instrument instrumentalizma. Logika se želi baviti mišljenjem i onime što jest pa stoga ne može biti puka nauka o iskazu i predočavanju, što je čest slučaj.⁵² Istinski mislilac mora težiti mišljenju koje promišlja bit istine, a ne učiti iskazima logike. Zapadnjačka filozofija tvrdi da mišljenje mora biti logično jer ako tomu nije tako ugrožava se strogost i ozbiljnost mišljenja i sve se prepušta osjećaju i njegovom sudu. Međutim, s obzirom na bit bitka upravo je logika najmanje strog postupak određivanja biti. Logičko mišljenje koje se koristi računajućim i logističkim pojmovima teško može biti istinsko mišljenje bitka, onoga što jest u njegovoj skrivenosti, tajnovitosti, zagonetnosti i očitosti. Bitak, kao i Ništa, je neiscrpiv, nije brojiv i ne može se uporabiti za isto brojanje. Temeljna zabluda logičkog mišljenja je u brojevima, brojenje ima privid produktivnosti gdje sve leži u metodi, postupku ili iskazu. Ovdje Heidegger nipošto ne želi dovesti u pitanje logiku niti njezine domene, već je njegova kritika upućena kako bi istaknuo granice logike, da ne ulazi u područja koja joj nisu dostupna i da se ne bavi onim neračunljivim.⁵³ Ako se mišljenje okrene računanju i izračunavanju bića onda je mišljenje vladavina nad bićem, a biće postaje ono čime se može ovladati. S druge strane, ako je mišljenje istinsko onda se ono upušta u bitak koji je neračunljiv, tajnovit i zagonetan. Bitno mišljenje odgovara na zahtjev bitka, on stvara potrebu koja se ispunjava u slobodi žrtve. Heidegger želi potaknuti svako pojedinačno biće da pronade sebi primjereno mjesto s obzirom na njegov bitak i njegovu istinu, traži napuštanje računanja kao svojevrzne vladavine nad bićem da bi se moglo dogoditi „upuštanje“ u bitak. Heidegger želi obzor za neku novu utemeljenost kako ne bi računajuće mišljenje ostalo kao jedino vrijedno i djelatno. Mišljenje je izvor riječi, a ne obrnuto, a te riječi su unutarnji i bezglasni dio čovjeka, izraz su skrivenog istinskog mišljenja. Čovjek je više (izvorniji) od animal rationale, on ne bi trebao biti gospodar svoga bića već pastir svoga bitka. Mišljenje se stavlja

⁵² Kordić, I. (2015), str. 93

⁵³ Kordić, I. (2015), str. 95-98

u službu bitka i treba slušati glas bitka, takvo bi trebalo biti i filozofiranje.⁵⁴ Kazivanje bitka je ustvari njegovo događanje kroz govor i jezik. Bitak prethodi mišljenju, mišljenje prethodi jeziku no naposljetku jezik, govor i mišljenje naši su alati za iskazivanje vlastitog bitka.

Heideggerovo pitanje s kraja njegova predavanja „Zašto je uopće biće, a ne radije Ništa?“⁵⁵ za njega je prijelazno pitanje iz metafizike u mišljenje bitka kao događaja koje čovjek treba gledati ne kao metafizički fiksirano, već vremenski.

7. FILOZOFIJA BEČKOG KRUGA – LOGIČKI POZITIVIZAM

U ovom dijelu rada posvetit će se pažnja Bečkom krugu, grupi filozofa aktivnih u Beču dvadesetih i tridesetih godina 20. stoljeća. Oni su logički pozitivisti i smatrali su da njihovo djelovanje predstavlja radikalnu prekretnicu u filozofiji, vjerovali su da je njihova filozofija nešto novo iz osnove i da predstavlja radikalni raskid s tradicijom. Logički pozitivizam ostavio je snažan utisak na filozofiju, razradio je ideju da su tradicionalni filozofski problemi zapravo pseudoproblemi, nastali nepažljivom upotrebom jezika. Krenuvši od pretpostavke da je ljudsko znanje izraženo jezikom pozitivisti su smatrali da je analiza jezika analiza ukupnog ljudskog znanja. Logički pozitivisti bili su scijentisti, oslanjali su se na rezultate znanosti i smatrali da znanost predstavlja ono najbolje ljudskog mišljenja. Oni su ujedno i radikalni empiristi – svo znanje o svijetu može doći samo iz iskustva.⁵⁶ „Za njih je jedina legitimna uloga filozofije bila pojmovna analiza: filozofija ne pruža nikakvo znanje o svijetu već vrši analizu značenja temeljnih pojmova znanosti i svakodnevnog iskustva.“⁵⁷ Nisu se razriješili tradicionalni filozofski problemi ali su se radikalno reformulirali i danas se o njima raspravlja na drugačiji i precizniji način. Pozitivisti su smatrali da bi filozofiju trebalo proučavati prvenstveno kao znanost i po tom pitanju imali su radikalne prijedloge. Slijedeće poglavlje posvetit će se upravo eliminaciji metafizike logičkih pozitivista, odnosno prikazati ću Carnapovu kritiku Heideggerovog spisa *Što je metafizika?*.

⁵⁴ Kordić, I. (2015), str. 100-107

⁵⁵ Kordić, I. (2015.), str. 110

⁵⁶ Berčić, B. (2002). *Filozofija bečkog kruga*, Zagreb: Kruzak, str. 35-38

⁵⁷ Berčić, B. (2002.) str. 40

7.1. Carnapova eliminacija metafizike

Rudolf Carnap kritizirao je metafiziku po tri osnove.⁵⁸ Prva kritika odnosi se na sintaktičku besmislenost, rečenice metafizike su sintaktički pogrešne. Druga je verifikacionizam – rečenice koje su sintaktički korektne ali nisu provjerljive su besmislene. Treća kritika odnosi se na interna i eksterna pitanja: pitanja koja su interna teoriji ili jezičnom okviru su smisljena i znamo na njih odgovoriti jer znamo u kojem okviru se postavlja pitanje, dok eksterna nisu smisljena. Unutar matematike pita se postoje li brojevi? Odgovor je da, međutim van matematičkog područja pitanje naprosto nema smisla.⁵⁹ Jasno, ukoliko je rečenica sintaktički besmislena onda druge dvije kritike uopće ne dolaze na red.

U tekstu Rudolfa Carnapa iz 1932. godine „Prevladavanje metafizike kroz logičku analizu jezika“ detaljno je izložena pozitivistička kritika metafizike. Za njega je metafizika područje navodnog znanja biti stvari koje transcendiraju područje empirijski utemeljenog, induktivne znanosti, u ovome smislu metafizike uključuje sisteme Fichtea, Schellinga, Hegela i Heideggera, ali ne uključuje napore prema sintezi i generalizaciji rezultata različitih znanosti.⁶⁰ Ono što razlikuje pozitiviste od svih tumačenja metafizike uopće jest što je oni ne smatraju ni isinitom, ni neistinitom već besmislenom. Razvoj moderne logike omogućio je takav način eliminacije metafizike, jer negativni rezultat logičke analize pokazuje da su metafizičke tvrdnje lišene ikakvog smisla. Pozitivisti su držali da je rečenica besmislena ukoliko ne počiva na principu verifikacije, odnosno ukoliko s njom nije povezan način na koji možemo reći je li istinita ili nije. Carnap govori o besmislenosti iskaza i rečenica a rečenicu koja nema smisao naziva *pseudo-iskaz*. Postoje dvije vrste pseudoiskaza za Carnapa; one koje sadrže „riječi koje nemaju smisla“ i one koje sadrže „smisljene riječi“ ali su poredane u rečenici na način da niz riječi gubi smisao.⁶¹ Kada je riječ besmislena? Besmisljene riječi nastaju kada izgube svoj stari smisao a ne dobiju novi.

7.2. Kriterij smislenosti

Carnap je smatrao da će temeljita jezična analiza riješiti svaki filozofski problem i da je „sintaktička analiza jedini valjani način na koji se treba vršiti jezična analiza.“⁶² Smisljena riječ koja ima neko značenje mora označavati određen pojam, riječi koje to ne čine nazivaju

⁵⁸ Berčić, B. (2002.) str. 42

⁵⁹ Carnap, R. (1950.) „Empiricism, Semantics, and Ontology“, str. 54

⁶⁰ Carnap, R. (1932). *The Elimination of Metaphysics Through Logical Analysis of Language*. U: Ayer, A. J. ur. 1959. Logical positivism. New York: The Free Press, str. 80

⁶¹ Berčić, B. (2002.), str. 40

⁶² Berčić, B. (2002), str.42

se *pseudopojmovi*. Postavlja se pitanje, kako ćemo razlikovati smislene od besmislenih riječi? Carnap tvrdi kako značenje riječi i njezina smislenost leže u sintaksi *elementarne rečenice*. Prvi korak je da svaka smisljena riječ mora imati način pojavljivanja u najjednostavnijoj rečenici, elementarnoj rečenici. Tako je, primjerice, za riječ „kamen“ elementarna rečenica „x je kamen.“ Elementarna rečenica koju označujemo sa *S*, čini prvi korak u određivanju riječi, da bi se na temelju te rečenice odgovorilo na pitanja nužna za slijedeći, drugi korak:

„(1.) Iz kojih je rečenica *S* izvodiva, i koje su rečenice izvodive iz *S*?

(2.) Pod kojim bi uvjetima *S* trebala biti istinita, a pod kojim uvjetima neistinita?

(3.) Kako *S* treba biti provjerena?

(4.) Koje je značenje rečenice *S*? „ (Carnap 1932: 62, iz Berčić 2002:42)

Prvo pitanje (1) je o ispravnoj formulaciji rečenice, to jest sve što možemo znati o značenju riječi *x* slijede iz *S* ili rečenica iz kojih slijedi *S*, drugo (2) se odnosi na logiku i istinosne vrijednosti, treće (3) je o uvjetima spoznaje, četvrto (4) je vezano za fenomenološke uvjete. Kao sintaktički primjer ovih kriterija za utvrđivanje značenja Carnap uzima riječ „artropod“. Artropodi su člankonošci i najbrojniji beskrležnjaci. Iskaz „stvar *x* je artropod“ je izvediva iz rečenica: „*x* je životinja“, „*x* ima člankasto tijelo“, „*x* je beskrležnjak“ i nabrojane rečenice izvedive su iz „stvar je artropod“. ⁶³ Sada imamo značenje riječi „artropod“. Značenje riječi je implicitno sadržano u kriteriju budući da je „značenje riječi određeno njenim kriterijem primjene“ a sama stipulacija kriterija uklanja slobodu da se po volji može odlučiti što će riječ značiti. ⁶⁴

Kako bi ovo bolje pojasnili Carnap uzima za primjer riječ „tevi“. Kako riječ „tevi“ nema značenja onaj tko koristi i spominje „tevi“ mora dati kriterij njezine primjene, tj. kriterij po kojem ćemo razlikovati stvari koje jesu tevi od onih koje to nisu. Ako je dan takav kriterij onda riječ dobiva značenje. Međutim, moramo pretpostaviti da ta osoba koji uvodi riječ „tevi“ kaže da čovjek nije u mogućnosti raspoznati stvar koja je tevi od one koja tevi nije. Carnap odgovara da tada nije jasno kada koristiti riječ „tevi“ te stoga „tevi“ nema značenja. Rečenica koja sadrži u sebi riječ „tevi“ nema značenje te se ona naziva *pseudorečenicom*. U

⁶³ Berčić. B. (2002.), str. 43

⁶⁴ Carnap, R. (1932), str. 63

drugom slučaju, zamislimo da je netko izmislio riječ „tuvi“ ali je postavio uvjet da je rečenica „x je tuvi“ istinita samo ako vrijedi da je x četverokutan. Možemo reći da su „tuvi“ i „četverokutan“ sinonimi, imaju isto značenje. Dakle, „iako je uvedena nova riječ „tuvi“ nije uvedeno nikakvo novo značenje“, ona dijeli značenje sa riječi „četverokutan“ pa time „tuvi“ nije pseudopojam.⁶⁵

7.3. Carnap o pojmovima: *Princip i Bog*

Nakon izloženog kriterija smislenosti riječi Carnap tvrdi kako je metafizika puna pseudopojmova poput „tevi“ i kako metafizika nije u mogućnosti na svoje termine primjeniti kriterij smislenosti. Prvi primjer za kojeg Carnap smatra da je tipičan primjer gubitka značenja je „arhe“, „princip“ ili „počelo“. Metafizičari tvrde da riječ „princip“ nije empirijski provjerljiva pa kada se postavlja pitanje kriterija smislenosti oni ga nisu u stanju pružiti. Riječ „princip“ je lišena svog svog izvornog značenja (izvorno: početak u vremenskom ili uzročnom slijedu) i nije dobila novo značenje, ona je postala besmislena.⁶⁶

Slijedeći pojam je „Bog“. Po Carnapu možemo razlikovati tri upotrebe riječi „Bog“: mitološka, metafizička i teološka. Mitološko značenje „Boga“ jesu fizička bića na Olimpu i kroz čuda, ukazanja i slično. Budući da nema tih fizičkih bića i ne možemo im svjedočiti mitovi su neistiniti, ali su ipak smisleni jer ipak znamo kriterij njihove primjene. U metafizičkoj upotrebi riječ „Bog“ referira na nešto preko iskustva, namjerno je lišena svoga referenta u obliku fizičkog bića ili duhovnog koje je imanentno fizičkom. Ovdje vidimo primjer kako riječi „Bog“ nije dano novo značenje pa time ona u metafizičkom smislu postaje besmislena. U teološkom smislu teolozi riječ „Bog“ ponekad koriste u empirijskom smislu, kada je smisljena, i u metafizičkom smislu kada ona gubi svoj smisao.

8. CARNAPOVA KRITIKA HEIDEGGERA

Nakon izlaganja kriterija značenja jasno je kako većina metafizičkih pojmova ne zadovoljava te kriterije. Kada govori o „uvjetima smislenosti rečenice“ Carnap uvodi dvije vrste sintakse: gramatička i logička sintaksa.⁶⁷ Razlika između ovih sintaksi je što gramatička sintaksa iako pisana po pravilima gramatike ona može biti besmislena, jer gramatike prirodnih jezika nisu

⁶⁵ Berčić, B. (2002), str. 44

⁶⁶ Berčić, B. (2002), str. 45

⁶⁷ Berčić, B. (2002.), str. 47

dovoljno detaljne i stroge te se stvara prostor za gramatički točne ali ipak besmislene rečenice. Carnapov primjer:

(1) „Cezar je i“

(2) „Cezar je prosti broj“⁶⁸

Iako su riječi smislene, u rečenici (1) ne zadovoljava se niti gramatička niti logička sintaksa. Veznik „i“ ne može biti predikat rečenice po pravilima gramatike. Rečenicu (2) također čine smislene riječi koje zadovoljavaju pravila gramatike ali ona je očito besmislena. Cezar ne može biti prosti broj jer je to svojstvo koje se može pripisati samo brojevima pa iako zadovoljava gramatičku sintaksu ne zadovoljava logičku sintaksu. Prema svemu navedenom rečenica (2) je pseudorečenica a Carnap tvrdi: „ukoliko bi gramatička sintaksa odgovarala logičkoj sintaksi, pseudoiskazi ne bi se pojavljivali.“⁶⁹ Logička sintaksa funkcionira prema pravilima, „sintaktičkim kategorijama“, naprimjer broj, svojstvo brojeva i relacije između brojeva. Carnap kaže da „je velik broj metafizičkih rečenica i pojmova besmislen jer unatoč što zadovoljavaju pravila gramatičke sintakse idu protiv onih logičkih.“⁷⁰ On uzima Heideggerov spis *Što je metafizika?* i njegove tvrdnje o Ničemu:

„Ono što treba istražiti jest samo bitak i – ništa više; bitak sam i dalje – ništa; samo bitak, i pored bitka – ništa. *Što o tome Ništa? (...)* Postoji li Ništa samo zato što Ne, tj. Negacija, postoji? Ili je slučaj suprotan? *Postoje li Negacija i Ne samo zato što Ništa postoji? (...)* Mi tvrdimo: *Ništa prethodi Ne i Negaciji. (...)* Gdje tražimo Ništa? Kako nalazimo Ništa. (...) Mi znamo Ništa. (...) *Tjeskoba otkriva Ništa. (...)* To za što i zbog čega smo tjeskobni jest „stvarno“ – ništa. Doista: samo Ništa – kao takvo – prisutno je. (...) *Što o tom ništa? – Samo ništa ništi.*“ (Heidegger 1929: 69, iz Carnap 1932:69)

Jasna i vidljiva pogreška je što se riječ „ništa“ koristi kao imenica. I zaista, ona se tako i upotrebljava u svakodnevnom govoru iako to nije pravilno: „Tko je vani?“, „Što se dogodilo?“ itd. Odgovor na pitanje „ništa“ je ustvari skraćena i svakodnevna verzija odgovora: „Ne postoji nitko tko je vani.“, „Ne postoji ništa što se dogodilo.“ Riječ „ništa“ je ustvari negacija egzistencijalnog kvantifikatora „neki“ ili „svi“, ona nije imenica i ne stoji za nijedan predmet. Česta i slična pogreška je sa rječju „Nitko“. „Nitko“ je najčešće odgovor na pitanje „Tko je to?“, to može biti slučaj jedino ukoliko se osoba zove „Nitko“. Također na

⁶⁸ Carnap, R. (1932), str. 67

⁶⁹ Carnap, R. (1932), str. 68

⁷⁰ Berčić, B. (2002.), str. 48

pitanje „S kim si bio?“ odgovaramo „Sa nikime“, dok je pravilno odgovoriti „Ni sa kime“. Heidegger osim što uvodi riječ „ništa“ kao imenicu on od nje čini i glagol: „ništiti“. On ovdje konstruira imenicu i glagol bez da je specificirao njihovo značenje, što je odličan primjer uvođenja novih riječi koje nikada nisu ni imale značenje.⁷¹ Carnap dolazi do zaključka kako su Heideggerove tvrdnje o Ničemu besmislene jer njihova smisljena interpretacija nije moguća.

3. ELIMINACIJA METAFIZIKE 49		
I <i>smislene rečenice svakodnevnog jezika</i>	II <i>tranzicija od smisla k besmislu u svakodnevnom jeziku</i>	III <i>logički korektan jezik</i>
A. Što je vani? Va(?) Vani je kiša. Va(k)	A. Što je vani? Va(?) Vani je ništa. Va(ni)	A. Nema ničega (ne postoji ništa) što je vani. $\sim \exists (x).Va(x)$
B. Što o toj kiši? (tj. što kiša radi? ili: što se još može reći o toj kiši?) ?(k)	B. "Što o tom Ništa?" ?(ni)	B. Niti jedan od ovih oblika ne može biti čak niti konstruiran.
1. Znamo kišu. Z(k)	1. "Tražimo Ništa" "Nalazimo Ništa" "Znamo Ništa" Z(ni)	
2. Kiša kiši. K(k)	2. "Ništa ništi" N(ni)	
	3. "Ništa postoji samo zato što..." Ex(ni)	

8.1. Pogreška supstantivizacije: Bitak i Ništa

„Bitak“ je jedan od centralnih pojmova metafizike a nastao je supstantivizacijom glagola „biti“. Riječ „biti“ koristi se kao poveznica subjekta i predikata ili kao glagol koji označava egzistenciju i/ili postojanje. Egzistencija prema Carnapu nije svojstvo i poziva se na predikatnu logiku: „sintaktička forma u kojoj moderna logika uvodi znak za postojanje je takva da on ne može biti primjenjen na znakove za predmete, već samo za predikate.“⁷² Moderna logika i Carnapova perspektiva pokazale su da se egzistencija ne može kazati

⁷¹ Carnap, R. (1932), str. 71

⁷² Carnap, R. (1932), str. 74, iz Berčić, B. (2002.), str. 51

iskazom „x postoji“ već se mora tvrditi „x je takav i takav“. Nije logički ispravno reći kako „x postoji“, mora se odrediti njegov predikat. Prema tome, „znak za postojanje ne može stajati sam“, kao što to čine metafizičari kada govore o „bitku“ ili „bivstvovanju“.⁷³ Riječ „bitak“ je besmislena jer se protivi pravilima za upotrebu riječi „biti“. Supstantivizacijom riječi „biti“ i „ne“ nastali su pojmovi „Bitak“ i „Ništa“, stoga je Hegelova tvrdnja „Čisti Bitak i čisto Ništa su jedno te isto“⁷⁴ primjer pseudorečenice. Metafizičari čine dvije pogreške: krše logičku sintaksu i termini koje koriste nemaju značenje. Metafizičke tvrdnje ne mogu se prevesti u logički jezik, primjerice, „Ništa ništi“ ili „Ne znam ništa“. Iskaz koji se ne može empirijski provjeriti je besmislen, smatra Carnap, dok s druge strane metafizika želi doći do znanja koje nije empirijski provjerljivo. Za logičke pozitiviste kriterij smislenosti usko je vezan sa principom verifikacije, kako bi rečenica bila smisljena, ona mora biti provjerljiva.⁷⁵

8.2. Ljudska spoznaja u metafizici

Metafizičari na kritike upućene putem kriterija smislenosti odgovaraju kako ograničeni um čovjeka ne može doći do točnih odgovora niti može spoznati je li metafizička tvrdnja istinita ili nije. Carnap tvrdi kako nijedno biće, kakvu god spoznajnu moć imalo ne može odgovoriti na metafizička pitanja s obzirom da su ona besmislena:

„Ako značenje riječi ne može biti specificirano, ili ako niz riječi nije u skladu s pravilima sintakse, onda se pitanje nije niti postavilo. (Razmislimo samo o pseudopitanjima: „Je li ovaj stol tevi?“, „Je li broj 7 svet?“, „Koji su brojevi tamniji, parni ili neparni?“). Tamo gdje nema pitanja, čak niti sveznajuće biće ne može dati odgovor. Prigovor bi mogao glasiti: baš kao što netko tko može vidjeti može prenijeti novo znanje slijepcu, tako viša bića možda mogu nama prenijeti metafizičko znanje, npr. je li vidljivi svijet manifestacija duha. Ovdje moramo razmisliti o značenju „novoga znanja“. (Carnap 1932: 72-73)

Na besmisleno pitanje nema se što odgovoriti, bez obzira na spoznajne moći na takvo se pitanje nema što odgovoriti, kao da se pitanje uopće nije ni postavilo. Značenje „novoga znanja“ Carnap spominje u smislu granica našeg razumijevanja. Drugim riječima, naše znanje može se obogatiti kvantitativno, ne kvalitativno. To je zato što možemo istinski shvatiti samo ono znanje i stanja stvari sa kojima smo se već prije susretali, odnosno iste vrste. Kriterij na kojemu počiva „razlika između onoga što možemo shvatiti i onoga što ne možemo shvatiti“

⁷³ Berčić, B. (2002), str. 51

⁷⁴ Šundov, Z. (2006.) *Hegelova Znanost logike*, u: Filozofska istraživanja, sv.1, str. 165-177

⁷⁵ Berčić, B. (2002.) str. 112

već nam je dobro poznat, to je „pozitivistički kriterij smislenosti – princip verifikacije: ono što ne možemo provjeriti, to ne možemo ni razumijeti.“⁷⁶ Posljedično, metafizička pitanja su besmislena zato što ne poštuju pravila sintakse ili zato što koriste pojmove koji se ne mogu verificirati pa za nas ne mogu imati značenje.

Carnap inzistira na dokazivanju kako je svaka metafizika besmislena. Metafizički termini su za njega nužno besmisleni jer „tvrdnje metafizike nisu niti empirijske (o mogućem iskustvu), niti analitičke (o odnosima pojmova).“⁷⁷ Također, kako metafizika ne želi upotrebljavati analitičke propozicije niti doći u domenu empirijskih znanosti prisiljena je koristiti pojmove koji su lišeni smisla, smatra Carnap.

8.3. Metafizika kao izraz stava prema životu

Metafizika se često uzima kao opis doživljaja i emotivnih stavova, a manje kao teorija koja nam govori kakve stvari jesu. Prema tome, metafizika bi bila umjetnost prije nego znanost. Carnap se protivi ovome mišljenju metafizike jer smatra da metafizika ima više karakteristika znanstvene teorije: deduktivne teorije, konkluzije, premise, činjenice. Metafizičari za razliku od umjetnika diskutiraju o svome radu, vrednuju istinitost svojih tvrdnji. Metafizika kao stav prema životu ne može biti jer metafizičari govore o tome kakve stvari jesu ili to pak pokušavaju otkriti.

⁷⁶ Berčić B. (2002), str. 54

⁷⁷ Berčić, B. (2002.), str. 55

9. ZAKLJUČAK

Metafizika kao težnja da se spozna ono nadosjetilno i nepromijenjivo nije imala mnogo smislenosti za filozofe bečkoga kruga. Za Kanta, metafizika koliko je potrebna toliko je i nemoguća. Metafizička pitanja se stalno nameću ali na njih nije lako odgovoriti jer metafizički pojmovi, primjerice bitak, duša, Bog i besmrtnost nisu pojavni. Stoga se s jedne strane zaključuje da je metafizičko znanje ograničeno kao i nadosjetilna spoznaja. S druge strane, Heidegger koristi pojam tubitka, kao ono što se tek mora iskusiti i zatim misliti kao istinu bitka. Tubitak je individualan i dio je ljudske egzistencije, pa ga je nemoguće konačno definirati. Svako metafizičko pitanje proizlazi iz određenog stanja pojedinog tubitka i ono obuhvaća cjelinu metafizičke problematike. Kada znanost želi govoriti o nečemu apsolutno postojećem i pozitivnom ona kao pomoć koristi pojam Ništa. Ako je razlika u biću i bitku da biće jest, a bitak nije (prema određenoj teoriji znanosti) onda je kada govorimo o bitku isto kao i kada govorimo o Ničemu. Tjeskoba je stanje koje nas dovodi do Ničega, stanje napete smirenosti i ravnodušnosti, gdje ne postoji predmet mišljenja. Ona nudi okretanje čovjeka prema svemu što on je i prema svemu što jest. Tubitku tjeskoba pokazuje da on bira za sebe i da je krajnji cilj biti slobodan. Zadržavanje u Ničemu pomoću tjeskobe je ustvari zadržavanje u bitku. Heidegger ovime ne želi prevladati logiku već želi ukazati na mišljenje izvornije bitku. Tek kada Ništa nastupi tada možemo spoznati svoj bitak, bitak i Ništa pripadaju jedno drugome. Metafizika je temeljno događanje u tubitku zbog nadilaženja samoga sebe. Rudolf Carnap kao pozitivist smatra da je metafizika besmislena. Logičke analize pokazuju kako metafizičke teorije nemaju nikakvog smisla. Pseudoiskaz Carnap koristi kao izraz koji nema smisao dok pseudopojam ne označava niti jedan predmet. Za Carnapa rješenje svakog filozofskog problema leži u temeljnoj jezičnoj analizi, odnosno kriteriju smislenosti. Za njega logička sintaksa ima prednost pred gramatičkom sintaksom a metafizičke tvrdnje iako su gramatički ispravne idu protiv logičkih pravila. Prema Carnapu, Heidegger uvodi imenicu Ništa, od nje čini glagol Ništiti a nije ponudio značenje tih riječi. Carnap zaključuje kako su Heideggerove tvrdnje besmislene jer ne mogu imati smislenu interpretaciju. Po mojem mišljenju, ako posmatram Heideggerove tvrdnje sa psihološke strane one svakako imaju smisla i shvatljive su, ali se nikad ne mogu odrediti i specificirati na način kojemu teže logički pozitivisti. Strogo gledano kao što to čini Carnap, Heidegger nije dao definiciju pojma Ništa, no to ne znači da bi se sve njegove tvrdnje trebale odbaciti kao besmislene.

10. POPIS LITERATURE

1. Berčić, B. (2002). *Filozofija bečkog kruga*, Zagreb: Kruzak.
2. Berčić, B. (2020.) „Kantova kritika metafike“, rukopis
3. Carnap, R. (1932). „The Elimination of Metaphysics Through Logical Analysis of Language“, u: Ayer, A. J. (ur.) 1959. *Logical positivism*. New York: The Free Press
4. Carnap, R. (1950.) „Empiricism, Semantics, and Ontology“, u: *Philosophy of matematics*, Cambridge: Cambridge University Press
5. Filozofski leksikon (2012). Zagreb: Leksikografski zavod Miroslav Krleža
6. Hall H. (1993). „Intentionality and world: Division I of Being and Time“, u: Charles Guignon, *The Cambridge Companion to Heidegger*, Cambridge: Cambridge University Press.
7. Heidegger, M. (1966). *Einführung in die Metaphysik*, 3.izdanje. Tübingen
8. Heidegger, M. (1985). *Bitak i vrijeme*. Zagreb: Naklada Naprijed.
9. Heidegger, M. (2001). *Einleitung in Die Philosophie*, 2.izdanje. Frankfurt
10. Heidegger, M. (2004). *Fenomenologija religioznog života*. Zagreb: Demetra.
11. Kant, Immanuel (1984.), *Kritika čistog uma*, Zagreb: Matica hrvatska
12. Kierkegaard, S. (1980). *Concept of Anxiety*. Princeton: Princeton University Press.
13. Kordić, I. (2015). *Martin Heidegger: Što je metafizika? 1. svezak: Izvornik i prijevod*. Zagreb: Institut za filozofiju, str. 25
14. Kordić, I. (2015). *Martin Heidegger: Što je metafizika? 2.svezak: Smisao Heideggerove teze o ništavnosti bitka*. Zagreb: Institut za filozofiju.
15. Macan, I. Immanuel Kant (1724.-1804.), *Filozofija.org*, (URL: https://www.filozofija.org/wp-content/uploads/Povijest_fil.org/Moderna_pdf/Immanuel-Kant-final.pdf 29.06.2020.)
16. Šundov, Z. (2006.) *Hegelova Znanost logike*, u: Filozofska istraživanja, sv.1
17. Vučetić, M. 2001. Temelji metafizike Tome Akvinskoga, *Crkva u svijetu*, 36 (2)
18. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje (URL: <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=40343> 05.05.2020)
19. „Heidegger and Carnap on the Overcoming of Metaphysics.“ 2005. (URL: <https://www.semanticscholar.org/paper/Heidegger-and-Carnap-on-the-Overcoming-of/284bf2792020926c6b72fa5f84283cdd2989ac8c#citing-papers> 05.06.2020.)